

RÁCZ ANDRÁS

A Lithuanian Annual Strategic Review

A Litvánia, tágabb értelemben a balti térség, illetve Kelet-Európa biztonságpolitikájával foglalkozó kutatók számára hasznos és érdekes forrás lehet a Lithuanian Annual Strategic Review című könyvsorozat. A Jonas Zemaitis Katonai Akadémia és a Vilniusi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományok Intézetének közös kiadványa évről évre tematikus tanulmányokban tekinti át a litván kül-, biztonság- és védelempolitika szempontjából hangsúlyos eseményeket, problémákat.

Az évkönyvek állandó tartalmi struktúrára épülnek. Minden szám négy fő tematikus fejezetből áll. Az első a globális nemzetközi rendszert és ebben Litvánia helyét, a második a változó európai biztonsági környezetet, a harmadik az egész balti térség külpolitikai prioritásait és sajátos biztonságfelfogását meghatározó keleti szomszédság kérdéseit, kiemelten Oroszország szerepét, míg a negyedik fő fejezet Litvánia belső biztonsága szempontjából fontos témákat tárgyalja.

A 2002-ben indult sorozat szerkesztőbizottsága nem változott alapítása óta: a munkát a litván külpolitikai kutatás három kiemelkedő személyisége, Raimondas Lopata, Jürate Novogrockiene és Gediminas Vitkus fogja össze.

A Litvánia vezető biztonságpolitikai szakértői közül kikerülő, többé-kevésbé állandó szerzők mellett a többséget a Vilniusi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományok Intézetének doktorandusz hallgatói alkotják. Az általuk írt cikkek egyéni kutatási témáik széles spektrumát

tükrözik, emiatt nem mindig világos az egyes számok összeállítására mögött meghúzódó szerkesztői szándék. Részben a litván politikatudomány sajátosságainak, részben pedig a doktoranduszok magas arányszámának köszönhető, hogy a közölt cikkek nagy többsége kiváló elméleti megalapozottsággal és koherens, a nyugati politikatudományi normáknak megfelelő belső szerkezeti felépítéssel rendelkezik. Ugyancsak ebből a formális keretekre nagy hangsúlyt fektető stílusból következik, hogy szinte minden cikk bősz és alapos szakirodalmi áttekintést ad az adott témáról, ilyen szempontból tehát ideális kiindulási pontot jelent a mélyebb ismeretekre vágó, ám még a kutatás elején járó érdeklődő olvasóknak.

A kiadványok PDF-formátumban, angol nyelven ingyenesen letölthetők a <http://www.lka.lt/index.php/en/148423/honlaprol>, ám sajnálatos módon az előző évre vonatkozó – esetünkben tehát a 2007-es – Lithuanian Annual Strategic Review (*Lietuvos metine strategine apzvalga*) még mindig csak litván nyelven érhető el, az angol fordítással meg szokták várni a következő évet.

Lithuanian Annual Strategic Review, 2002

A 2003-ban megjelent, tehát a 2002-es évet bemutató első számra értelemszerűen rányomta bélyegét a nemzetközi terrorizmus, illetve az afganisztáni háború kapcsán a NATO változóban lévő szerepéről

fellángolt vita. Más-más szempontból közelítve ezekkel a kérdésekkel foglalkoznak Edita Dranseikaite, Vaidotas Urbelis, Evaldas Nekrašas, Giedrius Ėekuolis és Gediminas Vitkus tanulmányai. A keleti szomszédság kérdéseit taglaló fejezetben két, Oroszországgal foglalkozó tanulmány mellett helyett kapott egy, a fehér orosz rezsím jellegét és az e rezsím keltette biztonsági kockázatokat vizsgáló tanulmány is. Az elfogultságtól nem mindig mentes, ám igen adatgazdag elemzés a 2001-es fehér orosz elnökválasztás után előállt helyzet tükrében vizsgálja a kérdést.

A Litvánia belső biztonságával foglalkozó negyedik fejezeten érzékelhető, hogy a szerkesztők a terület egészének átfogására törekedtek. Másképp fogalmazva, határozott tematikus koncepció helyett inkább egy átfogó, bemutató jellegű kép megrajzolása lehetett a mögöttes szándékuk. Ennek megfelelően az itt közölt négy tanulmányból az első a litván fegyveres erők feletti civil kontroll rendszerét tárgyalja, a második és a harmadik pedig a gazdasági biztonsággal foglalkozik. A negyedik – véleményem szerint legérdekesebb – cikk a Diana Janauskienė és Jürate Novogrockienė által elvégzett, a litván társadalom biztonságfelfogását vizsgáló kutatásra épül. A biztonságpercepcióval kapcsolatos első két ilyen vizsgálatot Litvániában 1998-ban és 2000-ben a Gallup intézet végezte, ezer-ezer fős mintával. A szerzőpáros ezeket az eredményeket egészítette ki, illetve egy jóval kisebb, mindössze tizenhét fős mintával végrehajtott, biztonsági kérdésekkel foglalkozó mélyinterjú-sorozattal bővítette. Az eredmények nem tértek el alapvetően a korábbi Gallup-felmérés által szolgáltatott adatoktól: a lakosság nem szakértő része a külső biztonsági fenyegetésekről csak viszonylag homályos, nem mindig megalapozott képpel rendel-

kezik, viszont a belső biztonságot és stabilitást veszélyeztető tényezőket illetően jóval pontosabban informált. Meglepően magas volt a korrupciót mint legfontosabb problémaforrást említők aránya – és különösen az 1998 és 2000 között regisztrált 12 százalékos (!) növekedés.

Lithuanian Annual Strategic Review, 2003

A szám a balti térség 2001–2003 közötti biztonságpolitikai helyzetét áttekintő cikkel kezdődik. Ezt követi egy, az információk hadviselés lehetőségeit, formáit, módszereit, az Egyesült Államok és a NATO válaszait, valamint Litvánia felkészültségét taglaló tanulmány. Figyelembe véve, hogy három évvel az első ilyen jellegű, nagy figyelmet kiváltó támadás, az Észtországot ért cyberakció előtt íródott, a cikk a szerző, Nerijus Maliukevičius figyelemre méltó előrejelző képességről tett tanúságot.

Az európai biztonságpolitikával foglalkozó második fejezeten már érzékelhető a közelgő EU-csatlakozás hatása. Az első cikk az unió közös kül- és biztonságpolitikájának fejlődésével, és benne Litvánia helyével foglalkozik, míg a harmadik az alkotmányozási folyamathoz kapcsolódva vizsgálja az ország lehetséges szerepét egy ilyen struktúrában. A balti országok erős NATO-pártisága miatt ez a szám sem maradt a szövetségről szóló cikk nélkül: Margarita Šešelgite írása a *NATO Response Force* és az *EU Rapid Reaction Force* igen alapos, sok szempontból a mai napig aktuális összehasonlítását adja.

A posztszovjet térséggel foglalkozó három cikk közül kiemelt figyelmet érdemel Raimondas Lopatának, a kérdés egyik legjobb szakértőjének a kalinyingrádi problémáról írt cikke. Mint ismeretes, a

Kalinyingrádba irányuló orosz tranzit ügye, és ennek folyományaként az egész litván–orosz viszony kulcsfontosságú kérdése volt Litvánia EU- és NATO-csatlakozásának egyaránt.

A litván belső biztonsággal foglalkozó három tanulmány közül a magyar olvasó számára a legizgalmasabb talán a Gražina Miniotaite által jegyzett cikk, amely a polgári (nem fegyveres) ellenállásnak a litván biztonság- és védelempolitikában betöltött szerepéről szól. A cikk különös érdekességét az adja, hogy Miniotaite a polgári ellenállás egyik megtervezőjeként és vezetőjeként vett részt a szovjet megszállókkal szembeni 1988–1991-es függetlenségi küzdelemben, így a tanulmányának szövegén – a kiváló elméleti megalapozottság mellett – érezkelhetők a gyakorlati alkalmazás tapasztalatai is.

Lithuanian Annual Strategic Review, 2004

A 2004-es évkönyvben ismét kiemelt szerep jut a terrorizmus kérdésének. A márciusi madridi merényletek okán két cikk is foglalkozik a témával. Az ugyancsak meghatározó másik esemény – a 2004-ben lezajlott kettős bővítés, a balti országok csatlakozása a NATO-hoz és az EU-hoz – szintén érezhető az évkönyv szerkezetén. Ebben a számban közölnek először tanulmányokat külföldi szerzőktől, mégpedig az európai biztonsági környezet változásáról szóló fejezetben. Christopher S. Browning a régió EU- és NATO-bővítés utáni geopolitikai helyzetét méri fel, míg Paul Holtom a balti térség kézi- és könnyűfegyver-kereskedelmébe enged bepillantást.

A keleti szomszédsággal ezúttal is három tanulmány foglalkozik. Egy cikk az EU–USA–Oroszország-viszonyt tárgyalja

kisállami szemszögből, Virgilijus Pugaėjus pedig az orosz előkválasztási folyamatot elemzi. A harmadik, közel harminc oldal terjedelmű cikk az orosz biztonság- és védelempolitikát tekinti át. A rendkívül jól szerkesztett, adatgazdag írás nemcsak a belső folyamatokat (haderőreform, védelmi ipar stb.) vizsgálja, de kitér a külső dimenziókra is (a CSTO szerepe, orosz–fehérorosz együttműködés stb.), így különösen ajánlható a téma iránt érdeklődők figyelmébe.

A belső biztonság kérdéseit tárgyaló fejezetet négy tanulmány alkotja. Az első a NATO-csatlakozás apropóján a litván haderőreformot ismerteti, a második cikk pedig Litvánia részvételét tárgyalja az EU és a NATO válságkezelési műveleteiben. Egy cikk foglalkozik a terrorizmus elleni harchoz való litván hozzájárulásra vonatkozó hivatalos álláspont ismertetésével, az utolsó írás pedig gazdaságbiztonsági témát jár körül.

Lithuanian Annual Strategic Review, 2005

A 2005-ös szám két, globális problémákat tárgyaló cikkel kezdődik. Az európai biztonságpolitikával foglalkozó fejezet ebben a számban bilaterális megközelítést alkalmaz. Ennek megfelelően egy-egy tanulmány foglalkozik a litván–német és a litván–lengyel kapcsolatokkal, a kiváló litván orientalista, Egdunas Raėjus pedig a török–EU viszonyt elemzi.

A keleti szomszédságpolitikáról szóló harmadik fejezet a litván–orosz viszonyt befolyásoló történelmi eredetű tényezőket, problémákat bemutató tanulmánnyal kezdődik. A következő cikk a litván–orosz viszony gazdasági dimenzióival foglalkozik, a harmadik pedig – szinte „kihagyhatatlanul” – a 2004.

decemberi ukrainai forradalom eseményeit tárgyalja. A rendkívül jó és alapos áttekintést adó elemzést bátran lehetne kötelező olvasmányként ajánlani mindenkinek, akit érdekelnek a posztszovjet térségben zajló demokratizációs folyamatok. Vladas Sirutavičius írása nagyon pontosan mutatja be a „színes forradalmak” objektív feltételeit, amelyek hiányában bármiféle hasonló forradalmi kísérlet kudarcra van ítélve.

A belső biztonsági témákat tárgyaló negyedik részben két tanulmányt találunk. Az első írás a 2004-ben elfogadott litván Nemzeti Biztonsági Stratégiához kapcsolódva tárgyalja az elrettentés politikájának litván viszonyok között való alkalmazhatóságának kérdését. Az Arvydas Anušauskas által írt másik cikk a 2004-es év egyik kritikus fontosságú litván belpolitikai vitájára reflektál. A litvániai „ügyöknkérdés” egyik legnagyobb vitája volt, hogy mi történjék azokkal a személyekkel, akik a szovjet rendszerben a KGB tartalékos állományú munkatársai voltak, illetve azzal, hogy közéleti jelenlétük mennyire veszélyezteti a demokratikus Litvánia biztonságát.

Lithuanian Annual Strategic Review, 2006

A 2006-os évkönyvön már érződik a körvonalazódó afganisztáni és iraki kudarc hatása, a globális biztonsági környezettel foglalkozó mindkét cikk ehhez kapcsolódó témákat elemez.

Az európai biztonságpolitikai kérdéseket tárgyaló fejezetben az évkönyvek története folyamán először jelenik meg orosz szerző írása: Leonyid Karabeskin a „másik oldal” szemszögéből vizsgálja a litván–orosz viszonyt.

A keleti szomszédság kérdéseivel ebben a számban négy tanulmány foglalko-

zik. Az első az orosz választási rendszer sajátosságait tárgyalja, a második az átalakuló orosz gazdaságot. A harmadik elemzés Magyarországon is különös érdeklődésre tarthat számot, mivel az információs hadviselés lehetőségeit és eljárásait vizsgálja orosz szempontból. A negyedik a térség kiváló szakértője, Jovita Pranevičiute tollából a fehérorosz társadalommal és identitással foglalkozik.

Litvánia belső biztonsági helyzete ezúttal öt tanulmány témája. Közülük Gražina Miniotaitė cikke a litván biztonság- és védelempolitika fejlődését tekinti át, így a készülő magyar katonai stratégia kapcsán különösen érdekes, komparatív szempontokat kínáló olvasmány lehet. A záró cikket a mindig különös érdeklődésre számot tartó, csak első ránézésre periferiálisnak tűsző témákkal foglalkozó Diana Jurgelevičiute írta, és két, 2005-ben Litvániában végrehajtott orosz információs műveletet vesz górcső alá. Az egyik a 2005. május 9-i moszkvai felvonulással és ennek kommunikációjával volt kapcsolatos, a másik pedig a 2005. szeptember 15-én litván területen tisztázatlan körülmények között lezuhant orosz SU–27-es repülőgép szerepének kommunikációjával.

Lietuvos metine strategine apžvalga 2007 (Lithuanian Annual Strategic Review 2007)

A 2007-es évre vonatkozó szám egyelőre még csak litván nyelven érhető el, mindazonáltal egy tartalmi áttekintés talán a szélesebb közönség számára is hasznos lehet – annál is inkább, mert ha folytatódik az eddigi kiadói gyakorlat, az egész évkönyv hamarosan angolul is hozzáférhető lesz.

A globális kérdésekkel foglalkozó első rész mindhárom cikke alapvetően az Egye-

sült Államokkal foglalkozik, az egyik a 2006-os év külpolitikai mérlegét kísérli megvonni a Kongresszuson belüli ellentétek tükrében, a másik pedig az amerikai katonai hagyományokat és a hadviselés átalakulását tekintti át. Harmadikként Egdnas Raèius cikke az afganisztáni és iraki demokráciaterjesztés problémáit tárgyalja.

Az európai biztonságpolitikának szentelt fejezet három cikke közül kiemelt figyelmet érdemel Arunas Molis írása az EU válságkezelő műveleteinek lehetséges tipológiájáról és problémáiról.

A posztszovjet térség kérdéseivel foglalkozó három tanulmány közül kiemelt figyelmet érdemel Gražvydas Jasutis cikke, amely a régió katonai integrációs folyamatait elemzi, különös tekintettel a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetére. A második cikk a tranzitológia elméleti kérdéseit tárgyalja, míg a harmadik – az előző egyfajta ellenpontjaként – az ukrán demokrácia problémáit elemzi.

A litván biztonságpolitikával ebben a számban négy tanulmány foglalkozik. Kêstutis Budrys cikke egy napjainkban kevés figyelmet kapó, mindazonáltal fontos energiabiztonsági kérdéssel, a lengyel–litván energetikai együttműködéssel foglalkozik. Ugyancsak ebben a fejezetben kapott helyet az első magyar vonatkozású írás is, Irmina Matonyte és Várnagy Réka

közös cikke az öszödi beszéd után előállt kül- és belpolitikai helyzetet elemzi. A záró írás Litvánia környezetbiztonsági helyzetét tárgyalja.

Befejezés

Összességében a Lithuanian Annual Strategic Review hasznos, magas színvonalú, a térség biztonságpolitikája iránt érdeklődő olvasók számára tulajdonképpen kötelező kiadvány. Értékét tovább növeli az ingyenes hozzáférhetőség, az igényes kivitel és a kétnyelvűség. Érdemes volna hazai viszonyok között is megfontolni hasonló jellegű, éves rendszerességgel megjelenő, szakmailag és nyomdailag is magas színvonalú – és ami a legfontosabb, angol nyelvű – kül- és biztonságpolitikai összefoglaló kiadvány megjelentetését, akár tágabb, külpolitikai fókusszal, akár a szűkebb értelemben vett biztonság- és védelempolitikára koncentrálni. Elgondolkodtató és egyben sajnálatos, hogy a közép-kelet-európai térség majdnem minden államában készülnek ilyen, alapvetően a külföld számára írt angol nyelvű kiadványok, a nálunk jóval nagyobb Ukrajnában éppúgy, mint a másfél milliónál is kisebb lakosságú Észtországban, éppen csak Magyarországon nem. ■